OILA VA MAKTABGACHA TA’LIM TASHKILOTI HAMKORLIGINING BOLANING SHAXSIY RIVOJLANISHIDAGI O‘RNI VA AHAMIYATI

Ro'ziyeva Nargiza Botirjon qizi
Toshken Kimyo xalqaro universiteti magistranti

Qabul qilindi: 11.12.2025
Ko‘rib chiqildi: 12.12.2025
Tasdiqlandi: 13.12.2025

Kalit so‘zlar:
oila, maktabgacha ta’lim, hamkorlik, shaxsiy rivojlanish, tarbiya, pedagogik faoliyat, ijtimoiy ko‘nikmalar, emotsional rivojlanish, intellektual rivojlanish, bolalar.

Annotatsiya. Ushbu maqola oilaviy tarbiya va maktabgacha ta’lim tashkilotining bolaning shaxsiy rivojlanishidagi o‘rni va ahamiyatini ilmiy-tahliliy nuqtai nazardan o‘rganishga qaratilgan. Tadqiqotlar shuni ko‘rsatadiki, ota-onaning tarbiyaviy faolligi, mehr-muhabbati va pedagoglar bilan doimiy muloqoti bolaning ijtimoiy, emotsional va intellektual salohiyatini rivojlantirishda muhim omil hisoblanadi. Shu bilan birga, maktabgacha ta’lim muassasalari bolalarga ijtimoiy ko‘nikmalarni shakllantirish, mustaqil fikrlash va ijodiy faoliyatni rivojlantirish imkoniyatini beradi. Maqolada oilaviy va pedagogik hamkorlikning shakllari, samaradorligi va bolaning shaxsiy rivojlanishiga ta’siri tahlil qilinadi hamda amaliy tavsiyalar ishlab chiqiladi.

Kirish. Shaxsiy rivojlanish inson hayotida eng muhim jarayonlardan biri bo‘lib, u bolaning kelajakdagi ijtimoiy, psixologik va intellektual salohiyatini shakllantirishda asosiy omil hisoblanadi. Bolaning shaxsiyati uning o‘zini anglash qobiliyati, emotsional barqarorligi, ijtimoiy munosabatlarni rivojlantirish va mustaqil fikrlash imkoniyatlari bilan bog‘liq bo‘lib, bu jarayonning samarali va sifatli bo‘lishi oila va ta’lim muassasalari, xususan maktabgacha ta’lim tashkilotlari o‘rtasidagi uzviy hamkorlikka bevosita bog‘liqdir. Oila bolaning birinchi va eng muhim tarbiyaviy muhitidir. Ota-ona va yaqin qarindoshlar orqali bola dunyoni idrok etishni, axloqiy va madaniy qadriyatlarni qabul qilishni boshlaydi. Shu bois, bolaning shaxsiy rivojlanishi va ijtimoiy moslashuvi oiladagi munosabatlar, tarbiyaviy uslublar, ota-onaning psixologik madaniyati va bolaga bo‘lgan e’tibor bilan bevosita bog‘liqdir. Maktabgacha ta’lim tashkiloti esa bolaning ijtimoiy va intellektual rivojlanishida ikkinchi muhim makon

sifatida qaraladi. Bu bosqichda bolalar nafaqat turli o‘yin va mashg‘ulotlar orqali bilim va ko‘nikmalarni egallaydi, balki o‘zaro muloqot, guruhda ishlash, me’yor va qoidalarga rioya qilish kabi ijtimoiy ko‘nikmalarni ham rivojlantiradi. Shu bois, maktabgacha ta’lim jarayoni va oilaviy tarbiya o‘rtasidagi uyg‘unlik va doimiy aloqalar bolaning shaxsiy xususiyatlarini kompleks ravishda shakllantirishda muhim ahamiyatga ega bo‘ladi.

Zamonaviy pedagogik tadqiqotlar shuni ko‘rsatadiki, oilaning faolligi va maktabgacha ta’lim muassasasi bilan uzviy hamkorligi bolaning aqliy, emotsional va ijtimoiy rivojlanishini sezilarli darajada oshiradi. Shu bilan birga, ota-onalar va pedagoglar o‘rtasidagi muloqot samaradorligi bolaning bilim olishga bo‘lgan qiziqishini oshiradi, ijtimoiy ko‘nikmalarini mustahkamlaydi va o‘z-o‘zini anglash jarayonini rag‘batlantiradi. Shu sababli, oilaviy va maktabgacha ta’lim tashkiloti hamkorligini samarali tashkil etish zamonaviy ta’lim tizimida katta ahamiyat kasb etadi.

Kirish qismida shuningdek, ushbu maqola quyidagi asosiy masalalarni o‘rganishga qaratilganligini ta’kidlash lozim: oilaning bolaning shaxsiy rivojlanishidagi roli va ijtimoiy ahamiyati, maktabgacha ta’lim tashkilotining tarbiyaviy funksiyalari, oilaviy va pedagogik hamkorlikning shakllari va mexanizmlari, hamda bu hamkorlikning bolaning shaxsiy rivojlanishiga ijobiy ta’sirini oshirish yo‘llari. Ushbu tahliliy maqola nafaqat pedagogika va psixologiya sohasidagi nazariy bilimlarni umumlashtirishga, balki amaliy tavsiyalar ishlab chiqishga ham qaratilgan. Shunday qilib, oilaviy tarbiya va maktabgacha ta’lim tashkiloti o‘rtasidagi samarali hamkorlik nafaqat bolaning shaxsiy rivojlanishi, balki uning kelajakdagi ijtimoiy moslashuvi va muvaffaqiyatli hayot kechirishiga asos bo‘ladi. Shu nuqtai nazardan, ushbu mavzuni ilmiy-tahliliy jihatdan chuqur o‘rganish bugungi kunda pedagogika fanida dolzarb va muhim masala sifatida qaraladi.

Adabiyotlar tahlili. Bolalarning shaxsiy rivojlanishi masalasi zamonaviy pedagogika va psixologiya ilmida alohida ahamiyatga ega bo‘lib, ko‘plab tadqiqotchilar bu jarayonda oilaning roli va maktabgacha ta’lim tashkilotlarining funksiyalari o‘rganilgan. Masalan, V.V. Davydovning pedagogik nazariyalarida bolaning shaxsiy rivojlanishi faol o‘rganish va o‘zini anglash jarayoni orqali amalga oshishi ta’kidlanadi. Shu bilan birga, D.B. Elkonin va L.S. Vygotskiy ishlarida bolaning ijtimoiy rivojlanishida oilaviy muhit va tarbiyaviy faoliyatning katta o‘rni ko‘rsatib o‘tilgan. Ularning tadqiqotlariga ko‘ra, bola dastlab oilada ijtimoiy ko‘nikmalarni egallaydi, keyinchalik esa maktabgacha ta’lim muassasasida ushbu ko‘nikmalarni rivojlantirib, jamiyatga moslashadi.

O‘zbekiston Respublikasi pedagogika fanida ham bu mavzu bilan bog‘liq bir qator ilmiy ishlar mavjud. Masalan, X. Yoqubov va R. Sobirovning tadqiqotlarida ota-onaning tarbiyaviy faolligi va bolaga bo‘lgan e’tiborining bolaning shaxsiy va intellektual rivojlanishiga ta’siri o‘rganilgan. Ular oilaviy tarbiyaning samarali shakllari va maktabgacha ta’lim tashkilotlari bilan uzviy

hamkorlikning bolaning ijtimoiy ko‘nikmalari va emotsional barqarorligini oshirishdagi rolini tadqiq qilganlar. Shuningdek, maktabgacha ta’lim muassasalari faoliyati bilan bog‘liq tadqiqotlarda (masalan, M. Yo‘ldoshev, N. Karimova va boshqalar) pedagogik jarayonlarning samaradorligi, tarbiyaviy va o‘quv mashg‘ulotlarining bolaning shaxsiy rivojlanishiga ta’siri batafsil tahlil qilingan. Ularning fikricha, ota-onalar va pedagoglar o‘rtasidagi doimiy muloqot, maslahatlashuv va bilim almashinuvi bolaning bilim olishga bo‘lgan qiziqishini oshiradi, ijtimoiy moslashuvini mustahkamlaydi va ijodiy faoliyatini rivojlantiradi.

Xorijiy adabiyotlarda ham oilaning va maktabgacha ta’lim muassasalarining hamkorligi mavzusi keng o‘rganilgan. Masalan, Bronfenbrennerning ekosistem nazariyasi bolaning rivojlanishini uning oilasi, maktabi, mahallasi va keng jamiyat kontekstida tahlil qiladi. Unga ko‘ra, bolaning shaxsiy va ijtimoiy rivojlanishi oilaviy va pedagogik muhitning uyg‘unligi bilan bog‘liq bo‘ladi. Shu bilan birga, Piaget va Montessori metodikalari ham bolaning shaxsiy rivojlanishida faol pedagogik yondashuv va ota-onaning tarbiyaviy roli muhimligini ko‘rsatadi. Shuni ta’kidlash lozimki, zamonaviy pedagogik tadqiqotlar oilaviy va maktabgacha ta’lim tashkiloti hamkorligini nafaqat bolani tarbiyalash, balki uning shaxsiy, ijtimoiy va kognitiv rivojlanishini uyg‘unlashtirish vositasi sifatida ko‘rmoqda. Tadqiqotlar shuni ko‘rsatadiki, ota-onalar va pedagoglar o‘rtasidagi faol va tizimli muloqot, maslahatlashuv va qo‘llab-quvvatlash bolaning ijtimoiy, emotsional va intellektual salohiyatini oshirishda hal qiluvchi ahamiyatga ega.

Umuman olganda, mavjud adabiyotlar tahlili shuni ko‘rsatadiki, bolaning shaxsiy rivojlanishida oilaning tarbiyaviy salohiyati va maktabgacha ta’lim tashkilotlarining pedagogik faoliyati bir-birini to‘ldiruvchi omillardir. Shu nuqtai nazardan, oilaviy tarbiya va maktabgacha ta’lim tashkiloti o‘rtasidagi samarali hamkorlikni rivojlantirishga qaratilgan ilmiy tadqiqotlar bugungi pedagogika va psixologiya fanida dolzarb ahamiyatga ega.

Tadqiqot muhokama. Oila va maktabgacha ta’lim tashkiloti hamkorligi bolaning shaxsiy rivojlanishi jarayonida muhim va o‘zgarmas ahamiyatga ega ekanligi tadqiqot natijalarida aniq ko‘rinib turadi. Avvalambor, oilaning bolaning psixologik va emotsional rivojlanishidagi roli chuqur ilmiy asosga ega. Tadqiqotlar shuni ko‘rsatadiki, ota-onaning tarbiyaviy faolligi, bolaga bo‘lgan e’tibor va mehr-muhabbat, uyda yaratilgan qulay va ijobiy muhit bolaning ijtimoiy moslashuvi, o‘zini anglash qobiliyati va hissiy barqarorligini shakllantirishda hal qiluvchi ahamiyatga ega. Shu nuqtai nazardan, oilaviy muhit va tarbiya uslublari bolaning shaxsiy xususiyatlari bilan chambarchas bog‘liq bo‘ladi. Bundan tashqari, maktabgacha ta’lim tashkiloti bolaning ijtimoiy va kognitiv rivojlanishida ikkinchi asosiy muhit sifatida qaraladi. Mashg‘ulotlar, o‘yinlar va guruh faoliyati orqali bola o‘zaro muloqot qilish, jamiyatdagi qoidalarni o‘zlashtirish va ijodiy fikrlash ko‘nikmalarini rivojlantirish

imkoniyatiga ega bo‘ladi. Shu bilan birga, maktabgacha ta’lim pedagogik yondashuvlari oilaviy tarbiya bilan uyg‘unlashganda bolaning shaxsiy rivojlanishi sezilarli darajada yaxshilanadi. Masalan, agar ota-onalar pedagoglar bilan faol muloqotda bo‘lsa, bolani o‘ziga xos tarbiyaviy rejalar asosida qo‘llab-quvvatlash va uning ijtimoiy ko‘nikmalarini mustahkamlash osonlashadi.

Muhokama davomida, tadqiqot natijalari shuni ko‘rsatadiki, samarali hamkorlikning asosiy omillari quyidagilardan iborat: ota-onaning tarbiyaviy faolligi va pedagogik bilimga ega bo‘lishi, pedagoglarning oilaviy kontekstni hisobga olgan holda individual yondashuv qo‘llashi, shuningdek, bolalar bilan ishlashda oilaviy va pedagogik strategiyalarni uyg‘unlashtirish. Tadqiqotlarda bolalar bilan olib borilgan kuzatuvlar shuni ko‘rsatdiki, oilaviy hamkorlikning yuqori darajasi bolalarda o‘z-o‘zini boshqarish, mustaqillik va ijtimoiy moslashuv ko‘nikmalarining yuqori darajada shakllanishiga olib keladi. Shuningdek, ilmiy manbalar muhokama qilishni talab qiladigan muhim jihatni ko‘rsatadi: oilaviy tarbiyaning sifati va maktabgacha ta’lim tashkilotining pedagogik yondashuvi o‘rtasidagi nomuvofiqlik bolaning rivojlanish jarayonida qiyinchiliklar tug‘dirishi mumkin. Masalan, agar ota-onalar tarbiyaviy faoliyatda befarq yoki pedagogik metodlarni tushunmaydigan bo‘lsa, bola maktabgacha muhitda o‘zini to‘liq rivojlantira olmaydi, ijtimoiy va hissiy barqarorlikda kamchiliklar yuzaga keladi. Shu sababli, oilaviy va maktabgacha ta’lim tashkiloti hamkorligini tizimli va doimiy ravishda rivojlantirish zarur.

Muhokama yakunida, mavjud ilmiy adabiyotlar va amaliy tadqiqotlar shuni ko‘rsatadiki, oilaviy tarbiya va maktabgacha ta’lim tashkiloti o‘rtasidagi uyg‘unlik bolaning shaxsiy rivojlanishi, ijtimoiy ko‘nikmalari, hissiy barqarorligi va kelajakdagi muvaffaqiyatli hayot kechirish imkoniyatini belgilaydi. Shu nuqtai nazardan, pedagogik amaliyotda oilaviy va maktabgacha ta’lim tashkiloti hamkorligini yanada samarali qilish, ota-onalarni tarbiyaviy faoliyatga jalb qilish va pedagoglarni individual yondashuvga tayyorlash muhim vazifa hisoblanadi.

Xulosa. Tahlil va muhokama natijalari shuni ko‘rsatadiki, oilaviy tarbiya va maktabgacha ta’lim tashkiloti hamkorligi bolaning shaxsiy rivojlanishida hal qiluvchi ahamiyatga ega. Ota-onaning tarbiyaviy faolligi, mehr-muhabbati va pedagoglar bilan uzviy muloqoti bolaning ijtimoiy, hissiy va intellektual salohiyatini rivojlantirishga xizmat qiladi. Shu bilan birga, maktabgacha ta’lim muassasasi bolaga ijtimoiy ko‘nikmalarni egallash, mustaqil fikrlash va ijodiy faoliyatni rivojlantirish imkoniyatini beradi. Oilaviy va pedagogik hamkorlikning samarali tashkil etilishi bolaning shaxsiy rivojlanishini maksimal darajada qo‘llab-quvvatlaydi va uning kelajakdagi ijtimoiy moslashuvini ta’minlaydi.

Foydalanilgan adabiyotlar.

1. G‘ulomov Q. Maktabgacha yoshdagi bolalar psixologiyasi. Toshkent: O‘qituvchi, 2020. — Pedagogika va psixologiya sohasidagi asar bolaning rivojlanish xususiyatlarini ochib beradi. worldlyjournals.com

2. Tursunova M. Oila va ta’lim hamkorligi nazariyasi va amaliyoti. Toshkent: Fan, 2022. — Oila-maktabgacha ta’lim hamkorligining nazariy asoslari. worldlyjournals.com
3. Karimova D. Maktabgacha ta’lim psixologiyasi. Samarqand: Ilm Ziyo, 2021. — Bola psixologik rivojlanishi va pedagogik yondashuvlar. worldlyjournals.com
4. Eshonqulov Sh. Oila va ta’lim muassasasi hamkorligining pedagogik asoslari. Toshkent: Fan va texnologiya, 2020. — Ota-ona va tarbiyachilar hamkorligi bo‘yicha tadqiqot.